

KARIN BOYE

Det förändrar saken ...

Ur novellsamlingen *Uppgörelser* (1934)

Med ett ryck vaknade hon och satte sig upp. Och hela hennes väsen och hela rummet var fyllt av en absolut visshet: JAG SKA DÖ.

Långsamt samlade sig välbekanta möbler ur ovidkommande grått gryningskaos. Hennes egna möbler, hennes eget rum. Så påtagliga, så vardagliga, att allt som inte var påtagligt och vardagligt borde dunsta bort som romantiska dimmor i samma stund man fick syn på denna jordiskt skamfilade stabilitet.

Ändå fanns vissheten kvar. Den var verkligare än möblerna. Den var verkligare än vad som helst, den var grunden man kunde utgå ifrån och dra slutsatser ur.

Scenen hos doktorn i går, som hon tyckte hon hade sett så klart, den öppnade nu helt nya perspektiv, som en teaterscen, där bakgrunden dras undan och visar en fortsättning på djupet. ”Ja, jag ringer i morgon då, innan fröken går till tidningen.” Och under den vänliga minen låg ett allvar, som hon inte märkte i går men nu tydligt såg för sig. Medan hon sov, hade det stigit till ytan. Och under röstens farbroderliga lugn å ämbetets vägnar darrade en liten menande underton av medlidande och oro – i går

uppfattade hon den inte medvetet, men någonting inom henne måste ändå tydligen ha inregistrerat den, för nu hördes den mycket väl, när hon lyssnade i minnet. Hon kunde inte säga, om hon urskilde tecknen, därför att hon nu i alla fall visste allt, eller om hon nu visste allt, därför att de förbisedda tecknen hade gjort sig förnimbara och klara under sömnen. Vad hon visste var: JAG SKA DÖ.

– Det förändrar ju saken! viskade hon, som om hon ville urskulda sig för att inte alla mått och steg redan var vidtagna.

Så kom det störtande, virvlande, forsande som ett vattenfall, kvävde henne med sin ofattbara brådska – – – ångesten drog åt strupen, så hon knappt kunde andas – – – Bråttom! Det var bråttom! Vem visste hur kort den tid var som hon ännu hade på sig – och allt detta måste göras!

– – De steg upp omkring henne, pockande, oroliga att inte få sitt, och alla hade hennes drag – hennes olika jag, alla med mycket bestämda fordringar: på en fullbordan, åtminstone punkt efter meningen, något som skulle kunna gälla som avgångsbetyg ... hon hade en dunkel känsla av att hon i grund och botten inte kunde med dem, och ändå hade hon ansvaret för hela skaran och plågades av att inte ha uppfyllt allan rättfärdighet mot dessa sina barn – hon skulle visserligen ha givit en hel del för att slippa höra deras anklagande röster, men man kan ju inte bära sig åt hur som helst, och så störtade hon sig med asketisk beslutsamhet rakt in i deras klagomål – nu som så många gånger förr.

Den mest imponerande, den som först och starkast drog uppmärksamheten till sig, var Erna Högström Journalisten. Otvivelaktigt ett namn, om också inte bland de största. Ett namn att vårda. Ett ämne för minnesrunor, kanske också för omnämnanden i verk som behandlade pressen. Ett namn med principer och åsikter i många frågor. Hon hade spirat ur ett oansenligt frö, i och med den första blyga artikeln ”Är svensken gentleman?” och småningom vuxit till en viss betydelse – ett historiskt-lexikografiskt väsen med föregångare och efterföljare, laddat med påverkningar från många håll, kort sagt ett intressant tidssymtom, icke utan personliga drag.

Och denna Erna Högström Journalisten grep henne med järnklor och fordrade sin rätt, sin solklara rätt. Artikeln om Giftnor i statens tjänst. Artikeln om Skolbarnens tandvård. Och det andra, detta som hon hade på hjärtat och hade haft där länge men ännu inte riktigt kunnat formulera, om föräldramyndigheten ... Och hela den närande rymd av stora möjligheter, ur vilken Erna Högström Journalistens linjerena lexikongestalt sköt upp som ett träd och som kunde givit henne så mycket mera, mer färg, djärvare linjer, men som hon nu skulle avstängas från för alltid – – – Nu stod hon där som kärande, och med rätta: den betydelse hon annars kunde nått, den skulle nu tas ifrån henne – vart?

Men strax bredvid Journalisten dröp en annan, mindre och torrare Erna Högström fram ur mörkret och viskade med saklig röst: Omorganisation av avdelning C4 på tidningen. En helt annan metod i

fråga om reportaget. Kommer någon att genomföra det nu? Det borde redan varit gjort. Allt som ska göras borde man göra genast, annars kan det så lätt bli för sent, det borde du ha insett.

Suddigare i linjerna, blekare i färgerna, men mjukare, inte så bysantinskt oåterkalleliga utan lite mer åtkomliga för kommande tiders mildrande revisioner, sträckte två fordringsägare sina anklagelser mot den svarande: Erna Högström Vännen och Erna Högström Släktingen. Den förra, jämförelsevis uppriktig, jämförelsevis trofast, räknade upp namn till ett antal som kom delinkventen i sängen att svettas. Så många brev att skriva. För sin heders skull, för sin vänfasthet, också där hon just ingenting hade att säga. Ja ja, i morgon. Uppskov är en djävulens list. I morgon. Och Erna Högström Släktingen, ljushårig och ganska rar trots sina vågade åsikter, halvt det förlorade barnet och halvt familjens hopp – båda på trettiosjunde året – plockade fram nya namn i oändliga rader, också de hungrande efter brev och visiter. Faster Lilly! För övrigt hade de inte mycket gemensamt, men naturligtvis, *ja!* Hon *var* skyldig henne ett brev. Snart snart. Nej, inte snart, utan i morgon. Nu var det bråttom. Det här förändrar ju saken.

Men romantiskt full av liv, färgrik, fast något osäker i konturerna – det är nämligen lättare att urskilja sin spegelbild bland en stor likartad grupp av människor än hos en enda välkänd individ – böjde sig Erna Högström Älskarinnan intill hennes öra och väste: Du kan inte skiljas från Karl på det här viset.

Det är ju inte likt nånting. Åtminstone får ni lov att ha en ordentlig uppgörelse, så han äntligen få veta *varför* ...

Då vred hon på knappen, så det blev ordentligt ljust. Att ligga så här och vändas stod hon inte ut med, något måste göras. Så steg hon upp, svepte morgonrocken om sig och satte sig vid skrivbordet.

Nej, inte brev. Det orkade hon inte så här dags – halv fyra var klockan. Men några stolpar kunde hon sätta upp, organisera det nödvändigaste i förväg, så som hon ofta under sömnlösa nätter brukade ligga och organisera den kommande dagens arbete. Då hade man åtminstone en illusion av att något blev uträttat.

Ja, hon kände igen alltihop. I grund och botten – *var* något verkligen förändrat? Hela kören av plågoandar omkring hennes säng var henne välbekant, alla alla hade hon träffat var och varannan dag, de koncentrerade sig bara nu för det var så bråttom.

Hon skrev fort, med små bokstäver:

NÖDV.

1. På tidn.

a. artikl. om Gift kv. i statstj. Skolb:s tandv. *Aukt.*

b. omorg. av C4 o reportaget.

2. Privat.

lämna igen böcker till Rita, Valborg. Brev: faster Lilly, tant Lo, Inga, Tyra *Karl.*

Testamente, nå det hade hon. Hastigt drog hon ut lådan som för att ändå förvissa sig om att det fanns – som när man plötsligt grips av skräck vid tanken på att man *kanske* inte släckte ljuset i tamburen och måste springa tillbaka uppför alla trapporna och

andfådd låsa upp dörren för att äntligen konstatera, att man ändå måste ha släckt. *Testamente, Erna Högström* stod det utanpå det bruna kuvertet – hon gäspade, stack in det på sin plats igen och sköt till lådan med en smäll. Det var inte så innehållsrikt – några böcker till Malin, resten till brodern, Alf. Allt i sin ordning.

Det var för resten mycket mer, bestämt ... Något lika välbekant som allt det andra, något hon hade legat och tuggat på om nätterna, när hon inte kunde somna, tillsammans med breven, artiklarna och C4. Något som var viktigt att det blev av så fort som möjligt – men vad?

En glimt av ett småleende for över hennes spända ansikte, där hon satt vid skrivbordet i sin ensamhet. Nu hade hon det: ylleklänningen, som skulle lagas ... Så löjligt att sitta här nu och tänka på den och oro sig som för en tung plikt. Klänningen! Den behövde hon ju inte, om hon skulle dö. Den fick de efterlevande lappa.

Så härligt.

Hon blev alldeles stilla, som om en horisont långt borta långsamt började dagas, vidgas och vidgas och fyllas med allt vitare ljus. Hon hade mest lust att skratta – – – av glädje – – – lättad och återbördad till barndomens sorglöshet. Detta: JAG SKA DÖ – det var ju egentligen något helt annat än hon först hade tänkt sig.

Inte något som pressade henne, utan något som släppte henne lös.

Det var inte någon brådska alls. Ingen stod och hotade henne med laga påföljd – tvärtom, hon hade en hemlig frikallning i fickan – osynlighetskappan – Aladdins ring ...

Hennes ögon rundade sig med ett okynligt uttryck, som hos ett hittills mönstergillt skolbarn, när det för första gången beslutar sig för att skolka, med hela äventyrets vidd i sikte.

Med nästan tjuvpojksaktig elakhet ögnade hon igenom vad hon hade skrivit:

NÖDV.

1. På tidn.

a. artikl. om ...

b. omorg. av ...

NÖDV. var det ja. Skulle inte bli gjort utan henne. Rätt åt dem i så fall ... dem ... hon tänkte redan på *dem* som en obestämd grå massa: de som hon lämnade – – – . Det ligger en hel del högfärd i den tanken att man skulle vara outhärlig. Högfärd eller självplågeri, kanske mest självplågeri.

2. Privat.

Lämna igen böcker ... Det fick de sannerligen sköta om själva ... de ... de ...

Brev: faster Lilly, tant Lo, Inga, Tyra, *Karl*. Hon ville inte. Hon ville helt enkelt inte. Ingen kunde komma åt henne för det numera. Slut på slaveriet. Likgiltigt vad de väntade eller inte väntade av henne. Ansvar? Men om hon bara skrattade och räckte ut tungan och dog, vad kunde de göra henne! Hon andades in djupt som för att fylla lungorna med en

frihet och makt, som hon aldrig känt maken till.

Oåtkomlig! Okränkbar! Suverän!

Halvhögt formulerade hon för sig själv: *Allt det där hör livet till. Det är inte mitt jobb längre.*

Så gick hon tillbaka till sängen och kröp ner igen, drog täcket över sig och låg stilla. Allt var lugnt, som om en stor mara äntligen hade släppt sitt tag, lugnt och lätt, sänar som på en liten exalterad uppsluppenhet åt hjärtat till. Detta är väl ändå knappast ett värdigt sätt att möta döden, sade en fasterlillyliknande röst inom henne, men hon gendrev den: inte ens det behövde hon numera bry sig om – av alla som skulle närvara vid hennes begravning var hon den enda som inte behövde ansvara för sitt uppförande. Ett privilegium, kära faster. Jag tänker också ta vara på det så länge jag kan.

Driva och flyta med floden mot något alldeles främmande, ett pliktlöst barmhärtigt främmande ...

”Flickan från Seine” dök upp i hennes minne. När hon första gången häpnade inför det överjordiska leendet och frågade sig: ”Är döden sådan?” kunde hon samtidigt inte värja sig mot känslan att det låg en liten liten nästan omärklig smula impertinens inbäddad i all den himmelska upphöjdheten. Nu förstod hon att hon hade sett rätt och varför det måste vara så.

Den exalterade undertonen gav vika och smalt bort, och hon låg på rygg och tänkte inte på annat än det sköna jämna lugnet i andetagen. Då, först då steg Alf fram i hela sin kära livslevande säregenhet. Som ett namn hade han halkat genom hennes kontrollerande uppräknings, när hon höll det bruna kuvertet i sin

hand, mer hade han inte sysselsatt henne. Och ändå var han inte bara hennes enda nära släkting, utan också en av de människor som stod henne närmast i världen. Kanske det just var därför hon så sällan kallade fram honom i minnet. Det behövdes inte. Han var säker som en fixstjärna, ställde inga fordringar, och hennes tankar kretsade oroligt kring vardagsplikterna och kring människor som hon kände sig ha tunga skyldigheter mot. Synd egentligen. Det var roligt att tänka på Alf. En människa är ändå en praktfull sak, när hon är bra. Erna låg och såg på sin bror och vände på alla hans smådrag med ett förnöjt leende och en varm väta i ögonvråerna. Vad det var längesen hon träffade honom! Hon beslöt inte söka upp honom, hon var inte alls i några besluttag nu, sådant behövde hon inte bry sig om längre – men hon kände på sig, att hon snart skulle komma att gå dit i alla fall.

Och Malin, kära Malin, som bodde långt bort och som hon nästan aldrig träffade och sällan skrev till och som hon ändå tyckte bodde vägg i vägg med henne. Roligt att Malin fanns. Hon hade nästan inte haft tid att tänka på henne. Och andra människor, som hon ingenting var skyldig och som hon därför i sin pliktjagade ängslan nästan hade glömt – de fanns där ändå, enbart till glädje, som en uppmuntran och vila. De dök upp, och hon behövde inte hålla fast dem, inte skriva upp deras namn, det var likgiltigt om de kom eller försvann, de var säkra som hennes egna andetag och lika livgivande, lika livsnödvändiga.

Allt var likgiltigt, om det kom eller försvann, det livsnödvändiga bara fanns och var lugnt och säkert och andetag ...

Innan hon somnade på allvar, spratt hon till en gång och tänkte: Men jag har ju kommit fram till livets första grund och självklarhet, nog hade jag väl tur som fick veta ...

Och bortom all logisk verksamhet hisnade hon plötsligt i en metafysisk svindel inför den bottenlösa, jättelika, anonyma verklighet hon själv rymde, väsensskild från alla hennes officiella jag med namnet Erna Högström.

Hon väcktes av en telefonringning, hon hade försovit sig. Det var doktorn:

– Ja, nog skulle jag som sagt råda fröken att vila sig grundligt i en fjorton dar eller så ... Annars var det inget farligt – – – Såg jag allvarsam ut? Det är inte omöjligt, det kunde varit värre. – – – Sää? Det var fröken säker på? Inte av det här åtminstone, det garanterar jag. Annars kan man ju för all del säga att aningen var sann också på sitt sätt, för dö ska vi ju alla en gång – men det behöver ju inte vara precis med detsamma för det ...

